

Azken bolada honetan Portugal aldetik dator berria. Euskal Herriko eszenatan Madreus, Dulce Pontes, Misia, Julio Pereira... Leaorekin baino lehenago gozatu ahal izan dugu hauekin. Jose Alfonsoren mitoaren uharari jarraitzen diote nabigatzailerriok. Fadoa edota musika berriak, untiaren markak ez du garrantzirik. Sentimendu sakonen isla baino ez da.

Rodrigo Leaok prentsaren orrietan eskaini zuen hausnarketa hau gustoko dut:

Baina oraindik badaude erabiltzen ditudan oso melodia simple batzuk, eta melodia hauek izan dezakete Portugalgo musikaren sustrairik. Uste dut eragin ugari ditudala egiten dudan musikan.

Euskal marinelen artean Mikel Errazkin dugu ozeano hauen maitale. Leaorekiko erakarpena suma dezakegu *Bostak arte* (1995ean plazaratua) lana entzundakoan. Ez du Portugalgo tristura barneratu, Irlandako uren poza nahiago. Sorotan Belesen hegaldiari amaiera eman eta hodeiertzari so, musika berrien zazpi itsasotan nabigatzeko prest antzematen dugu. □

SOZIOLINGUISTIKA

KIKE AMONARRIZ

EUSKALDUN BIRTUALAK

Duela hogeitabost bat urte arte, euskaldunak hizkuntza ezaugarri nagusien arabera multzokatu behar izan balira, multzo bat nagusituko zen beste guztien gainera: jatorriz euskaldun alfabetatugabe edo erdi-alfabetatuena, alegia.

Euskaldun hauek, euskaraz jai, euskaraz hazi (zorte pisika bat zutenek erdaraz hezi), nola-hala bizi, eta seme-alabei lanaren zamaz gain, euskara uzten zieten (maiz beste hizkuntzarik

ere ez zekitelako ongi). Hizkuntza galtzen ari zen lekuetan gainera, ezta hori ere.

Gure historian zehar gutxi izan dira euskaraz irakurri edo idazteko gai; eta gutxi izan dira ere, gaur egun «euskaldunberritzat» joko genituzkeenak.

Hizkuntzak bizirik iraun duen eremuetan, egoera hau due-la oso urte gutxi arte bere horretan mantendu da.

Egoera, mende honetan eta batez ere gerra ondoren aldatu da Euskal Herrian: populazio guztia elebidundu eta erdara (eskolaren, administrazioaren eta bestelako faktoreen eraginez) hizkuntza arrunta bilakatu zen gure herri gehienetan: ezaguna izatetik kolokiala izatera igaroz.

Euskararen azken euskarria zen familia ere kutsatuta geratu zen. Sendi gutzietan, ordura arte ezagutzen ez zen erdaldun hiztun, moderno eta erakargarri bat azaldu zen: telebista.

Honen guztiaren ondorioz, erdaraz gaizki egiten zuen «euskaldun motzaren» irudia, gure memoria kolektiboan gordetzen badugu ere, sozialki gainditu den tipologia bat da (egon badauden arren, sozialki ez dira existitzen).

Galera-prozesuak alarma gorri guztiak pizturik zituela ekin zitzaion euskararen berreskurapen prozesuari, eta dinamika honi esker orain arte ezagutzen ez ziren tipologia soziolinguistiko berriak hasi zaizkigu agertzen.

Izan ere, helduen euskalduntze-alfabetatze mugimenduak eginiko lanaren ondorioz eta euskarazko edo/eta euskararen irakaskuntza hezkuntza-sisteman orokortzeari esker, euskaldungoa eta baita erdaldungoa ere eraldatzen ari zaizkigu. Gaur egun ez da horren erraza, pertsona bat noiz den euskalduna eta noiz ez definitzea, edo euskaldun bat noiz den alfabetatua edo noiz ez.

Euskal Herriko hainbat euskaltegi pribatuk eskaturik burururiko azterketan eta udal batzuk gazteen inguruan eskaturikoe-tan, nabarmen ikus litezke hizkuntza tipologietan gertatzen ari diren aldaketak:

- Gero eta gutxiago dira batere euskararik ulertzen ez duten gazteak. Adin batzuetatik behera beraz, gero eta zabalagoa da, eta izango da, euskaraz «gutxi edo gehiago» ulertzen dutenen multzoa. Zonalde erdaldunenetan multzo honek pisu handiagoa har dezake euskaldunenak baino.

- Euskararen historian lehenengo aldiz, irakurtzeko gai den, baina euskaraz hitz egiteko gai ez den multzo zabal bat azaldu da. Badira euskaraz idazteko gai direla, baina hitz egiteko ezgai direla aitortzen duten gazteak. Batek aipatzen zigun bezala, «*yo en los dictados de euskera no hago ningún fallo, pero hablar no puedo, no me sale*».

- Euskaldunen artean eta adin batetik behera euskaldun esatea eta alfabetatu esatea sinonimotzat jo genitzake. Gazte hauek gai dira beraz, euskaraz irakurri eta idazteko, nahiz eta gehienei errazagoa zaien erdaraz idatzi eta irakurtzea. Gai dira euskaraz, baina erosoago sentitzen dira erdaraz.

- Euskaldunen multzoa bestalde, ez da batere homogeneoa:

- Euskaldunberriak gero eta pisu handiagoa ari dira hartzen euskaldunen multzoan.

- Euskaraz erdaraz baino hobeto moldatzen direnak minoria dira.

- Gero eta lausoagoa da euskara batuaren eta euskalkiaren arteko muga. Gero eta nabarmenagoa da bere euskara «nahasia» dela erantzuten duen multzoa.

Honen guztiaren eraginez behar eta nahikari gurutzatuak sortu dira gure gizartean:

- Euskalkia ongi menderatzen duten gazteen hutsunerik garrantzitsuenetako bat, hizkuntz erregristrazioaniztasuna da: ahozko jarduera publikoetan euskalkitik hizketa batuago bateranzko jauzia.

- Jatorri erdalduneko euskaldunen artean, esparru ludiko edo ez formaletarako corpus egokia osatzea falta zaie.

- Euskaraz ongi hitz egitera iritsi ez diren hizkuntza mu-
rritzeko hiztunei motibazioa eta erabilpenerako aukerak falta
zaizkie gehienetan.

Tipologia berriak, behar berriak eta erronka berriak eus-
kalgintzan dihardugun guztiontzat.□

ESKE DISKO HORI DA SUPERGUAYA

Axularrek suedieratzat jo zezakeen lasai arraio. Txirritak
ez zuen izenburua «prezisamente» euskara zenik aitortuko, eta
gure gurasoek «eeehhh!» luze batez erantzuten diote galdera
itxura hartzen dioten esaldiari.

Duela gutxi Lezaman burutu dugun azterketa batek Biz-
kaialdeko hainbat zonaldeetan gertatzen den arazo bat azaralazi
digu inolako estalkirik gabe. Beren burua euskalduntzat jotzen
dutenak asko izan arren (udalerrri horretan % 75 inguru), era-
bilera soziala izugarri jaisten da, ia anekdotikoa bilakatzerai-
no hainbat funtziotan. Ezagupenetik erabilerarako jauzia bes-
te inon baino handiagoa da Bizkaiko zonalde horietan.

Zergatik? Euskarak nozitu dituen eta nozitzen dituen aur-
kako faktore guztiez gain, beste bi jasaten dituelako:

- Euskaldunzaharrek beren euskalkiarekiko duten gutxies-
pena. Erdi araren aurrean sentitu duten gutxiespenari, euska-
raren barruan sentitzen dutena eransten diote: euskaldunen
artean ere beren burua gutxiago sentitzen dute gipuzkeraren
edo batuaren aldean.

- Haur eta gazteek berriz, gutxiespen horren ondorioz, biz-
kaiera bigarren mailako euskalkitzat jo izan dute, baina ez
dute lortu behar adinako kompetentziarik euskara batuan (ba-
tez ere euskalkiak bete beharko zituzkeen funtzio informaleta-
rako). Santu bat erantzi eta bestea behar bezala jantzi ez.

Arazoa benetan larria da eta hausnarketa-prozesu sakona
eskatzen du.□

LA GUERRA DE LA LENGUA

Azken hilabete hauetan oso ugaria izan da soziolinguistikari buruzko produkzioa Katalunian. Aipa ditzagun interesgarrietako batzuk:

Albert Branchadellek idatzitako *La normalitat improbable* liburuan, bere ustez hizkuntz normalizazio-prozesuak dituen hiru oztopo nagusienak deskribatzen ditu: egoera juridikoa, borondate politiko eskasa eta populazioaren interes falta.

Josep Murgadesek *Llengua i discriminació* liburuan, besteak beste, hizkuntzaren inguruan 1968tik hona izandako 6 diskurtso nagusienak ezaugarritzen ditu. Honako hauek dira jatorrizko hizkuntzan: *resistencialisme històric, radicalitat conseqüent, beatitud alienant, hostilitat ancestral, sabotatge hibritzador eta cantonalisme desmenbrador*. Kontzeptu erakargarriak, oso etxeokak egiten zaizkigun edukiak biltzeko.

Be reziki aipatu nahi nuke ordea Eduard Voltasen *La guerra de la llengua. El temps* aldizkariko kazetari honek, 1993tik 1996ra bitartean, hizkuntz normalizazio-prozesuaren aurka eta gaztelaniaren defentsan Katalunian izandako mugimendu guztien nondik norakoak xehe-mehe deskribatzeaz gain, erakunde hauetako arduradun desberdinak elkarrizketatu ditu. Mugimendu hauek azken urte hauetan izan duten bilakaera ideologikoaren berri ematen digu: eskuin muturreko pertsonak —Gómez Rovira abokatuak, etab.— kontrolaturiko mugimenduak izatetik, Kataluniako ezkerrean inguruan kokatzen diren pertsonak gidatutako mugimenduak izatera nola pasa diren azalduz. Gutxitan topatzen da kazetari eta ia nobelagile estiloz landuriko soziolinguistika-libururik. Atsegina da, eta hemen ere gorputza hartzen ari diren diskurtso batzuren barruak ezagutzeko gomendagarria.

Aurkiezina zen Uriel Weinreichen liburua (*Llengües en contacte*) katalaneraz aurki genezake, iazko udazkenean egindako argitalpenari esker.

Bestalde, euskaraz irakur genezake, HABEk itzulpen-sailean euskaratu duen Josep M. Aymà-Aubeyzonen *Hizkuntz norma* -

lizazioari buruz esaten ez dena. Liburu benetan erabilgarria, euskalgintzan diharduen edozeinentzat. Sail honetan orain arte, hizkuntzen irakaskuntzarekin zerikusi zuzena zuten liburuak besterik ez ziren itzuli eta egokia litzateke, soziolinguistikazko testuak ere maizago agertzea; bai izan dezaketen interes orokorrerengatik, eta baita ere euskararen irakaskuntzari behar duen testuinguru soziolinguistikoa eskaini diezaioketelako.

Badirudi gainera, laister batean kaleratuko direla euskaraz, EKBk argitaraturiko Lluís V. Aracillen idazlanik garrantzitsuenak. Lastima, soziolinguistikaren aitapontekotzat jo genezakeen aditu hau, hizkuntz normalizazioaren, mugiltze-programen eta katalanismoaren aurkako jarrera gogorretara pasa izana. □

MERKATU-ARAZOA

Bateren batek esango du, kanpoko berri gehiago aipatzen dudala etxeko baino. Gertatzen da batzuetan kanpoko berri izateak asko laguntzen duela etxeko egoera ulertzen, edo gutxienik, azpian egon daitezkeen sakoneko faktoreak identifikatzen.

Esate baterako, azken bolada honetan asko idatzi eta eztabaidatu da euskal kulturaren merkatuaz, kontsumoaz, sustapenez, produkzio-motaz, etab. Antzeko zerbaitek ari da gertatzen Katalunian.

Hari honi jarraituz, *El Temps* aldizkariaren abenduaren 16ko editorialaren pasarte batzuk aipatu nahi nituzke ondoren:

- Kataluniako kultur kontsumoari buruzko datuek adierazten dutenez, azken 3 hilabeteetan filmeren bat katalanera ikusitakoak % 5 besterik ez dira (1991n kopuru hori % 19ko zen).

- Egunero katalanera egunkariaren bat irakurtzen dutenak % 15 inguru dira.

- Irratietan egoera hobea da eta telebistari dagokionez gehien goarazten katerik gustokoena TV3 izan arren, bere historiako audientzia-mailarik baxuenak ari da lortzen azken hilabeteotan.

- Aldizkariaren editorial honen ustez, arazoa ez da interes-falta eskaintza-falta baizik.

- Honen guztiaren ondorioa, katalaneraren erabilpenaren aldeko «kuotak» ezartzearen aldeko jarrera da. Generalitateak Hizkuntz Normalizaziorako Legea berritzeko asmoa du eta era honetako «kuotak» ezartzeko lege-proposamena aurkeztu du.

- Azkenik, eragile pribatuak ere zirikatzen ditu editorialak, kultur produktuak katalaneraz ekoitz ditzaten.

Euskararen egoera okerragoa eta pisu demografikoa txikiagoa dela kontuan izanik, begi bizkor ibiltzea egokitzen zaigu.□

MUGIMENDUAK

Zutabe hau idatzi nuen azken alditik, euskararen inguruko eztabaidak, protestak, salaketak, eta manifestazioak, ugarriak izan dira. Batzuk aipatzeagatik: «Eman euskarari berea» kanpaina eta manifestazioa; justizia administrazioaren euskalduntzea dela eta sortutako eztabaida eta izandako epaiketen inguruko gora-behera guztiak, 44 aldizkarik eta *Egunkariak* urtarrilaren 17an Eusko Jaurlaritzaren dirulaguntzen murrizketa zela eta buruturiko protesta, BBBk (Bizkai Buru Batzarra) UEMaren politizazioaz eginiko salaketa, HBk EAeko administrazioa euskalduntzeko hitzartutako bigarren planari eginiko salaketa, Gasteizko euskararen udal-ordenantzen inguruko sikulusaltsa guztia, DVn Mikel Azurmendik idatzitako artikuluen inguruko eztabaidak, ikastolei buruz Baigorriko auzapezak esandakoak...

Badirudi, 1997. urteko hasiera honetan, mugimendu, ekinbide, lan-eremu eta formulazio berriak sor daitezkeela bai administrazioaren esparruan, eta baita euskararen aldeko gizarte-mugimenduaren barnean (Euskararen Unibertsoa jardunaldiak, oso momentu garrantzitsua izan daiteke).

Hurrengo alean, sakonxeago helduko diogu azken gai honi.□